

LEPOTA ARHITEKTURE
REFLEKSIJA JE KONTEKSTA,
KAO ŠTO JE VINSKI BUKE
ODRAZ SPECIFIČNOSTI
OKRUŽENJA.

EKO ARHITEKTURA RAJAČKIH PIVNICA

PIŠE
MR ĐORDE ALFIREVIĆ dia

ZBOG SVOJE GROZDASTE STRUKTURE, RAJAČKE PIVNICE SU ČESTO POREĐENE SA SPONTANO NASTALIM GRADOVIMA-TVRĐAVAMA, IZ ČEGA SE MOŽE IZVUĆI PARALELA DA SE POJAVA KONCENTRISANJA GRADSKOG TKIVA, NEKADA DIKTIRANA POTREBOM ZA SIGURNOŠĆU.

RAJAČKE PIVNICE SE NALAZE
NA BRDU IZNAD SELA,
NA ZARAVNI JUGOISTOČNE
EKSPOZICIJE, KOJA JE „ŠTITASTO”
OKRUŽENA VINOGRADIMA.

U mnogim našim krajevima, veličina i broj privrednih objekata oduvek su zavisili od imovinskog stanja domaćinstva, geografske sredine i raznovrsnosti ekonomije. U naseljima Negotinske Krajine, koja su se isključivo bavila vinogradarstvom, u skladu sa njihovim imovinskim stanjem, javljaju se čitave skupine pivnica – tzv. vinska naselja. U selima kao što su Rajac, Rogljevo i Smedovac počeli su veoma rano da se bave vinogradarstvom, a pošto su prirodne karakteristike Negotinske Krajine gotovo predodređene za gajenje vinove loze, ova su naselja postala znatno bogatija u odnosu na ostala u ovoj oblasti.

Rajačke pivnice se nalaze na brdu iznad sela, na zaravni jugoistočne ekspozicije, koja je „štitasto” okružena vinogradima. Ovo je od naročitog značaja, jer su pomenute zaravni preko celog dana izložene suncu, zbog čega grožđe iz ovih vinograda sadrži visok procenat šećera, koji omogućava proizvodnju kvalitetnog, ekološkog vina.

Izdvajanje pivnica izvan sela bilo je od višestrukog značaja za razvoj: a) izdvojenost u odnosu na naselje i druge ekonomske objekte uslovljena je higijenskim razlozima i time što je vino veoma podložno uticajima, prvenstveno mirisima iz okoline; b) blizina vinograda je neophodna zbog brzine i kvaliteta odvijanja tehnološkog procesa (prerada i početak vrenja).

Grupisanje pivnica u posebne celine i njihovo postepeno proguščavanje bilo je uslovljeno brojnim faktorima, od kojih su neki i

danas veoma aktuelni: a) pivnice su velikim delom postavljane u „okrajke” vinogradskih parcela, kako bi se one maksimalno iskoristile za uzgajanje loze; b) grupisanje objekata u „grozdaste” strukture smatra se opravdanim sa gledišta čuvanja vina i vinograda od kradljivaca, te se često smatra da je angažovanje jednog čuvara po naselju sasvim dovoljno; c) zgusnutost, kao i kamena obrada pivnica odgovaraju održanju specifične temperature i adekvatnog mikroklimata.

Zbog svoje grozdaste strukture, Rajačke pivnice su često poređene sa spontano nastalim gradovima-tvrđavama, iz čega se može izvući paralela da se pojava koncentrisanja gradskog tkiva, nekada diktirana potrebom za sigurnošću, manifestovala na sličan način u slučaju Rajačkih pivnica, dakle – iz egzistencijalnih razloga. Vinogradi su činili svojevrsne funkcionalne „bedeme” od kojih je naselje živelo, a koji se nisu smeli dirati.

Spontanost nastanka ogleđa se najvećim delom u nekoherentnoj strukturi, što datira još iz vremena doseljavanja stanovništva u ove krajeve, i predstavlja još jednu od vrednosti rajačkog kompleksa. Zemljište na kome su podignute pivnice bilo je u vlasništvu opštine u čijem se ataru nalazi. Svako iz sela je mogao podići pivnicu na njemu pogodnom mestu, samo pod uslovom da ne zatvara neki prolaz ili prilaz. Ova konstatacija ima duboke korene u običajnim pravilima narodnog graditeljstva, koja se na sličan način formulisana mogu naći

IAKO SU RAJAČKE PIVNICE GRAĐENE SREDINOM 19.VEKA, ONE U VEĆOJ MERI ODGOVARAJU SAVREMENIM SHVATANJIMA PROIZVODNJE I NEGOVANJA VINA

u mnogim statutima primorskih gradova (Korčula, Dubrovnik i dr).

Građenje kamenom, sa arhitektonskim obeležjima koja nisu karakteristična za narodno graditeljstvo u Srbiji, čini Rajačke pivnice jedinstvenim primerom prostorne kulturno-istorijske celine. Kamen koji se koristio za građenje jeste peščar zlatnožute boje, i donošen je iz okana sa brda preko puta pivnica. Zidovi su građeni od fino sečenih blokova, koji su u uglovima građevine bili masivniji da bi ukrutili spoj dva zida, dok je ispunjena zida bila od lomljenog kamena. Prosečna debljina zida iznosi 50 cm, što je dovoljno da se ostvare minimalni uslovi za negu vina.

Unutrašnjost pivnice je jednostavna, jednodelna, i nepravilnog je oblika, što je direktno uzrokovano izgradnjom u nekoherentnoj sredini. Gotovo sve pivnice rajačkog kompleksa ukopane su stražnjim svojim delom u zemlju, sa podom nižim od nivoa ulice, do koga se spušta niz nekoliko stepenika. Građenjem na padini i upuštanjem poda u odnosu na nivo ulice, u većini slučajeva postiže se ukopanost pivnice i do 2 m, što omogućava pristup sa dva nivoa – sa ulaznih vrata i sa gurme, tj. manjeg otvora na višem nivou, kroz koji se nekada unosilo grožđe. Gotovo kod svih pivnica pod je niži od nivoa ulice. U unutrašnjost se silazi niz nekoliko stepenika. Pod je zemljani, ređe

popločan opekrom, kako bi se održala potrebna vlažnost u prostoriji.

Poznato je da su pivnice najvećim delom podizane uz pozajmicu radne snage – uz mobu. Građenje ovakvih pivnica nije bilo nimalo jednostavno, te je bilo neophodno pronaći iskusne majstore. Gradili su ih tokom sredine 19.veka makedonski pečalbari, za koje je smatrano da predstavljaju jedne od najboljih kamenoklesara na području Balkanskog poluostrva. Po završetku prvih pivnica, oni su način gradnje preneli pojedinim meštanima.

Iako su rajačke pivnice građene sredinom 19.veka, one u većoj meri odgovaraju savremenim shvatanjima proizvodnje i negovanja vina, pa postoji i realna mogućnost njihovog dodatnog osavremenjavanja. Teško je utvrditi šta je više uticalo na izgled pivnica – pečalbarski način gradnje ili potreba da se steknu adekvatni uslovi za neometano odvijanje tehnologije spravljanja i čuvanja vina. Verovatno je u trenutku njihovog nastanka najvažnije bilo da se zadovolje osnovni uslovi za spravljanje vina. Međutim, u tom slučaju se Rajačke pivnice ne bi značajnije razlikovale od ostalih pivnica iz okruženja. Poznato je da su Rajčani izuzetno ponosni na kvalitet svog vina, kao i njihove komšije iz Rogljeva i Smedovca, pa bi se moglo poverovati da je njihov neizmerni rivalitet ovaploćen u gradnji ovih izuzetnih objekata.

